

ინტერვიუ

მიხეილ (მიხაკო) წერეთლის ანდერკი

ია აპულაშვილი

„მიხაკო წერეთელმა „ქართლის ცხოვრების“ ტექსტზე და აეფხინსტეაოსანზე“ ჯერ კიდევ მეორე მოთხრობის წინ დაიწყო მუშაობა, როდესაც იგი ბერლინის უნივერსიტეტში ძველი ქართული ენისა და ლიტერატურის პროფესორი იყო. 1942 წელს ბერლინიდან ქალაქ კვედლინბურგში გადასახლდა მეგობრებთან და თან წაიღო მთელი ნაწერები, რაც კი ბერლინის დაბომბვას გადაურჩა. აქ დაიღუპა მისი დიდი ნაწილი მუშრელი ნაწერებისა, რაც გადაარჩა ჩვენი გამოკვლევებით, ბედი ქართლისაში“ ვერმანუაძე, — ეს არის ნინო სალიას სიტყვები, 1977 წელს პარიზში გამოცემული „ეფხინსტეაოსანის“ მიხაკო წერეთლის მიერ აღდგენილი ტექსტისთვის წამდგარი ნინოსიტყვაობიდან.

დღეს საქართველოში მიხეილ (მიხაკო) წერეთლის ცნობები, როგორც ქართული ემიგრაციის ერთ-ერთ ყველაზე გამოჩენილ პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ მოღვაწეს, მაგარმა, საქმიანობად, მის სამეცნიერო საქმიანობას ბევრი არ იცნობს. არადა იგი იყო სა-ქართველოში სოციოლოგიისა და ასირიოლოგიის ფუძემდებელი, მსოფლიო მასშტაბის მეცნიერი ძველი ადმინისტრაციის ასირიის დარგში და მის კალამს ეკუთვნის არაერთი მნიშვნელოვანი სამეცნიერო ნაშრომი.

როგორც ამბობენ, მიხაკო წერეთლის მეცნიერულ მუშაობას მივიჩქვითიმე თაყაიშვილმა მის-

ცა.

დღევანდელ სტატიაში მკითხველს თავს არ შეეკუწეთ, თუ რა გზა განვლო მიხეილ წერეთელმა პოლიტიკურ სამხილზე, მაგრამ გვიინდა შევასწავროთ მის მიერ შექმნილი სამეცნიერო ნაშრომები, რომელიც უცხოეთში გამოქვეყნდა. ასევე მკითხველი გაეცნობა მის ანდერკს, რომელიც უახლოეს მეგობარს და თანამემძობლს, კალისტრატე სალიას დაუტოვა.

მიხეილ წერეთლის მეცნიერული გამოკვლევა „იუმერული და ქართული“ დაიბეჭდა 1912 წელს თბილისში, კრებულ „ავირვინის“ში, ეს ნაშრომი 1913-1916 წლებში გამოქვეყნდა ინგლისურ ენაზე ლონდონში „ასიის სამეფო საზოგადოების“ ჟურნალში“. ნაშრომის იტალიური ვარიანტი დაიბეჭდა რომში 1922 წელს ჟურნალ „იორინტე“ მოდერნში“.

1916 წელს გერმანულ ენაზე გამოქვეყნდა მიხეილ წერეთლის

ორი წიგნი: „საქართველო და მსოფლიო ომი“ და „რასიები და კულტურული პრობლემა კავკასიისა“.

1924 წელს კონსტანტინეპოლში ქართულ ენაზე შედიხედ გამოვიდა მის მიერ ებრძინე, აქლ-გამეშიანი“ და მონორაფია „სეუთის ქვეყანა: მისი კალენტი, ენები, ისტორია და ეკონომიკა“.

1928 წელს პაიფლბერგის მეცნიერებათა აკადემიამ გამოაქვეყნა მისი ნაშრომი „ახალი ქალღმერთი წარწერები“, ხლო 1933-1935 წლებში დაბეჭდა „ურარტული ეტილოგია“ სამეცნიერო ჟურნალ „არკეოლოგიისა და სპირიტუალის“-ში. მეცნიერს გამოუქვეყნებულ დარჩა სოლიდური ნაშრომი „არქეოლო ურარტული ტექსტები“, რომელიც მის არქივში ინახება. 1933 წელს ბერლინში გამოვიდა სულხან-საბა ორბელიანის „სიმარბე- სიცრუის“ მიხაკო წერეთლის დიდიგერმანული თარგმანი.

განსაკუთრებული დეაწლი მიხეილს მეცნიერს რუსთველოლოგიაში. ვასული საეუფის 50-იან წლებში პარიზში ურნალ „დედი ქართლისას“ ფურცლებზე დაიბეჭდა მიხეილ წერეთლის გამოკვლევა „ეფხინსტეაოსანის ტექსტისთვის. ხლო მისი ვარდევ ვალბეშიანმა 10 წლის შემდეგ პარიზში გამოვიცა პოემის რეპლიკისეული გერმანული პროზაული თარგმანი.

მიხეილ (მიხაკო) წერეთელმა ცხოვრების უმეტესი დრო ემიგრაციაში გაატარა, 1942 წელს ბერლინიდან საცხოვრებლად გადავიდა ქალაქ კვედლინბურგში, შემდეგ საუნვიერსიტეტო ქალაქ გეტინგენში, შემდეგ მიუნხენში. 1965 წლის 2 მარტს მიუნხენ-

ის ერთ-ერთ კლინიკაში მწწლის ასაკში გარდაიცვალა. ანდერკის თანახმად ნ მარტს მოხდა მისი კრემაჯია და სანეშტე ურნა გადასვენეს ლევილის ქართველთა სასაფლაოზე.

ჩემს ძვირფას ხანგრძლივ მეგობარს და თანამშრომელს და თანამემძობლს

კალისტრატე სალიას ანდერკი

ჩემი ძვირფასო კალე! გთხოვ ჩემი სიკვდილის შემდეგ ვაისარჯო და ჰქმნა ჩემთვის შემდეგი:

1. ნუ დამასაღებებთ, არამედ დაშვებთ მა კულუმბარიუმში შეინახებ ჩემი ფერფლი. აქვე გიტავაზენ გერმანულ მეცნიერებათა, რომლითაც ვერმანის დაწესებულებას ვატყობინებ ამ ჩემს სურვილს - გვირგვინები არ მინდა, თუ მოახერხებ, მათი ფას-კადაციეც ვერაუტყვებოა. მას-ლბექს, ჩემს დაუღალად და ერთგულ მომელეს მრავალ წულთა განხვედლობის - არც სიტყვები მშურს - ვინაც ვერძობა აქვს, გულში დამიტოვებ და ამით მეცს პატივი.

2. ჩემს პატარა ოთახში მას-ლბექსთან არის მთელი ჩემი ქონება, რაც მკაფსი ნივთებია, ზოგიერთი პაზლები (ცოლს, ზოგს რასმე მოიხოვებს, ზოგს გადაყავს), რაც ვინდასაყრელია.

ჩემი მივიტოვებლითეის საქმე საქმი ვარგავი!

ა) ჩემს ხლო-ნაწერებში წაიღე და შეინახე. ზოგი დაწვი - კობი-ოები და სხვა, რასაც ღირებულება არ აქვს. ბ) ასირიოლოგი-

ური წერეთელი, სხვისი თხზულებანი თუ ჩემი ნაწერები, ტექსტები და სხვა გადაკვანაზენ ჩემ ქმის-წულს გოგისა თბილისში, როდესაც მოახერხებო. თუ წიგნთა შორის ზოგი მან ნაკაშიძის არის, დაე, ენ ნა თვითონ გამონახოს და წაიღოს. ზოგი წიგნი პაზლებ-კისა და წაიღოს. დიდი ლექსი-კონი ფრანგულ-გერმანული დგერმანულ- ფრანგული მიეციოთ ანწეპარი პაზლებს, აგრეთვე ლათინურ-გერმანული ლექსიკონი. დიდი ლექსიკონი (გერმანული) შენ წაიღე. ვიცი, გვირდებოა. სხვა ბერძნულ ლექსიკონებს ისე მოუარებო, როგორც საჭირო დაინახებო. დანარჩენი წიგნები ვაინწაილეო შენ, ნიკო ნაკაშიძემ ანწეპარი პაზლებქმა, ჩემმა თვითონ ფრანგულ მარამ და შეითონ პაზლებქმა, ვისაც რა მოგწონებათ, წაიღეო.

3. ნუ დამიტოვებთ უყურადღებოდ ჩემს მოშვლლს, ფრავა ჰქმნა პაზლებს, შემდეგისდა ვინცა ამატებ ცეით.

ამის მეტი სურვილი მე არაფერი მაქვს და ჩემი სულიერი მემკვიდრე, თუ ამას შობსრულემ მაძალიო დღმორი სამაგიერო სიტყვის მოგახიბებს.

დაიწერა ქ. მიუნხენში, რ დეკემბერს. 1962 წელს.

მიხეილ წერეთელი.

პს. 1. რაც ჩემდამი მოწერილი წერილობა, გთხოვ ვეკლა დაწვი. 2. დიდი ლუბა მიეცი ანწეპარის.

3. სულ პატარა პორტმანში მაქვს ჩემი საკორწიო ოქონს ბე-ჭედი, მიეცი მაროს ჩემდა სამას-სკორად.

4. სხვა რაც ნახო, ბავშვებს დაურთე, ანწეპარიც და მაროს. მიხეილ წერეთელი“